

*Problemy Kompanii Węglowej
przykładem społecznych kosztów
odkładania reform*

Hubert Guzera

Problemy Kompanii Węglowej przykładem społecznych kosztów odkładania reform

Synteza

- Źródłem problemów Kompanii Węglowej jest przede wszystkim **niska efektywność produkcji, przez co koszty sprzedaży są wyższe od cen na rynkach światowych**. Powoduje to, że KW nie jest w stanie konkurować z węglem importowanym, ani lokalnymi konkurentami.
- **Tylko 3 z 15 kopalni KW okazuje się notować dodatnie wyniki na sprzedaży węgla**. Spółka utrzymując nierentowne kopalnie pogłębia swoje problemy, chociaż mogłaby zoptymalizować wykorzystanie zasobów i zwiększyć produkcję w kopalniach, gdzie koszty wydobywania są niższe.
- Wbrew deklaracjom polityków, **to nie import węgla jest największym problemem Kompanii Węglowej**. Trafia on głównie do odbiorców na północy kraju, gdzie koszty transportu ze Śląska okazują się być zbyt wysokie. **Zakaz importu spowodowałby niepotrzebne zwiększenie kosztów energii na północy kraju i straty dla gospodarki**.
- Dotychczasowe doświadczenia Polski pokazują, że brak restrukturyzacji tylko potęguje problemy górnictwa, a olbrzymie koszty pomocy publicznej, które w latach 2002-2010 wyniosły 25 mld złotych zostały zmarnowane – **Kompania Węglowa dalej jest nierentowna, a środki te mogły zostać wydane na inwestycje**.
- **Bez gruntownej restrukturyzacji Kompanii Węglowej, przede wszystkim w celu zwiększenia efektywności wydobywania, problemy górnictwa nie zostaną rozwiązane**. Już teraz niepokoi brak jakichkolwiek działań strukturalnych, mimo tego, że na początku roku KW była na skraju bankructwa.

1. Wprowadzenie

Kiedy na początku 2013 roku Kompania Węglowa stanęła przed widmem bankructwa, wiele uwagi skupiła sytuacja górnictwa. Przed ogłoszeniem niewypłacalności, spółkę górniczą uratowało tylko sprzedanie w ostatniej chwili jednej z kopalń Jastrzębskiej Spółce Węglowej, co jednak nie rozwiązało fundamentalnych problemów państwowej KW.

Pomimo szumu medialnego jedyne działania jakie podjęto w związku z sytuacją Kompanii, to odroczenie płatności na ubezpieczenia społeczne. Brak jest działań, a nawet planów optymalizacyjnych czy restrukturyzacyjnych, niezbędnych do poprawy efektywności i obniżenia kosztów wydobycia. Jednocześnie, politycy zarówno z partii rządzących, jak i z opozycji, błędnie wskazują na import z Rosji jako źródło kłopotów polskiego górnictwa. Pojawiają się nawet zapowiedzi jego ograniczenia lub zakazu.

Celem tej analizy jest pokazanie, że przyczyny problemów niektórych polskich kopalń, a szczególnie państwowej Kompanii Węglowej, wynikają przede wszystkim w niskiej efektywności wydobycia, zaniechaniu działań restrukturyzacyjnych i złym wykorzystaniu zasobów kopalni, a zakazanie importu czy próby jego ograniczenia mogą być niekorzystne dla gospodarki.

2. Historia restrukturyzacji górnictwa w Polsce

Górnictwo w momencie transformacji gospodarczej w 1989 roku, chociaż było jedną z najważniejszych gałęzi gospodarki, działało nieefektywne a koszty wydobycia przewyższały możliwe do osiągnięcia ceny (średnia cena zbytu tony węgla 1,38 mln zł, przy kosztach wydobycia 3,3 mln za tonę)^{1 2}. Okazało się, że państwowe kopalnie w warunkach gospodarki rynkowej nie są w stanie notować pozytywnych wyników przede wszystkim ze względu na przerost mocy produkcyjnych (180 mln ton) w stosunku do zapotrzebowania (100 mln ton)³, co rodziło konieczność przeprowadzenia restrukturyzacji w branży.

Została ona przeprowadzona w kilku etapach:

- 1990 – 1992: Kopalnie zostały usamodzielnione, tj. zlikwidowano centralny system zarządzania, oraz przekształcono kopalnie w samodzielne przedsiębiorstwa państwowe.
- 1993 – 1995: Konsolidacja własnościowa kopalń (ograniczenie rynku do 10 podmiotów - sześć spółek węglowych, trzy samodzielne kopalnie oraz Katowickiego Holdingu Węglowego).

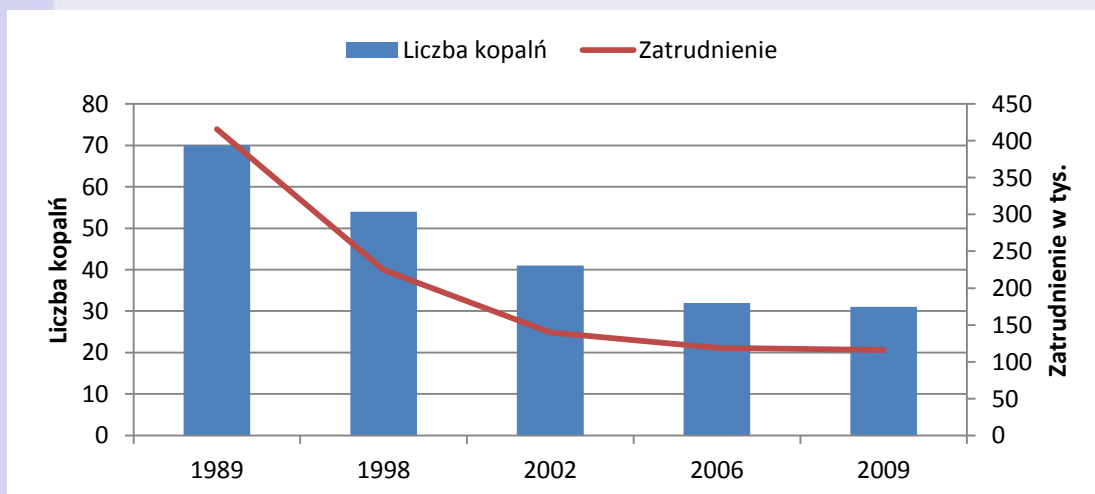
¹ Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, Górnictwo i Geoinżynieria, Rok 34, Zeszyt 3

² W ówczesnych cenach

³ Ewa Czerwińska, Restrukturyzacja Węgla Kamiennego w Polsce, Kancelaria Sejmu – Biuro Studiów i Ekspertyz

- 1996 – 1997: Rozpoczęcie realizacji rządowego programu restrukturyzacji, zakładającego zmniejszenie zatrudnienia o 80 tys. górników oraz redukcja mocy produkcyjnych w celu dostosowania ich do zapotrzebowania, którego jednak nie udało się skutecznie zrealizować.
- 1998 – 2002: Rozpoczęcie realizacji rządowego programu reformy górnictwa, który zakładał obniżenie zatrudnienia o 105 tys. osób i zlikwidowanie nieefektywnych ścian. Redukcja zatrudnienia została osiągnięta przez program dobrowolnych odejść w zamian za świadczenia socjalne (Górnictwy Pakiet Socjalny).
- Zmniejszenie zatrudnienia w kopalniach w latach 1998-2002 wyniosło 102,6 tys. osób. Zlikwidowano w tym okresie 23 kopalnie. Wynik finansowy na sprzedaży węgla poprawił się ze straty -22,61 zł/t w 1998 r. do +7,04 zł/t w roku 2001. Została utworzona Kompania Węglowa SA poprzez wniesienie kopalń z pięciu spółek węglowych do Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego.
- 2003 – 2006: Wobec ogromnego zadłużenia górnictwa za pomocą ustawy umorzono ponad 18,1 mld zobowiązań publicznoprawnych, a 2,6 mld zostało objętych spłatą ratalną.
- W 2000 roku uzyskano dodatni wynik na sprzedaży węgla, który utrzymano do roku 2012.⁴

Wykres 1.

Wykres 1: Liczba kopalń i zatrudnienie w górnictwie węgla kamiennego w latach 1989 – 2009
Źródło: Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, *Górnictwo i Geoinżynieria*, Rok 34, Zeszyt 3

⁴ Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, *Górnictwo i Geoinżynieria*, Rok 34, Zeszyt 3

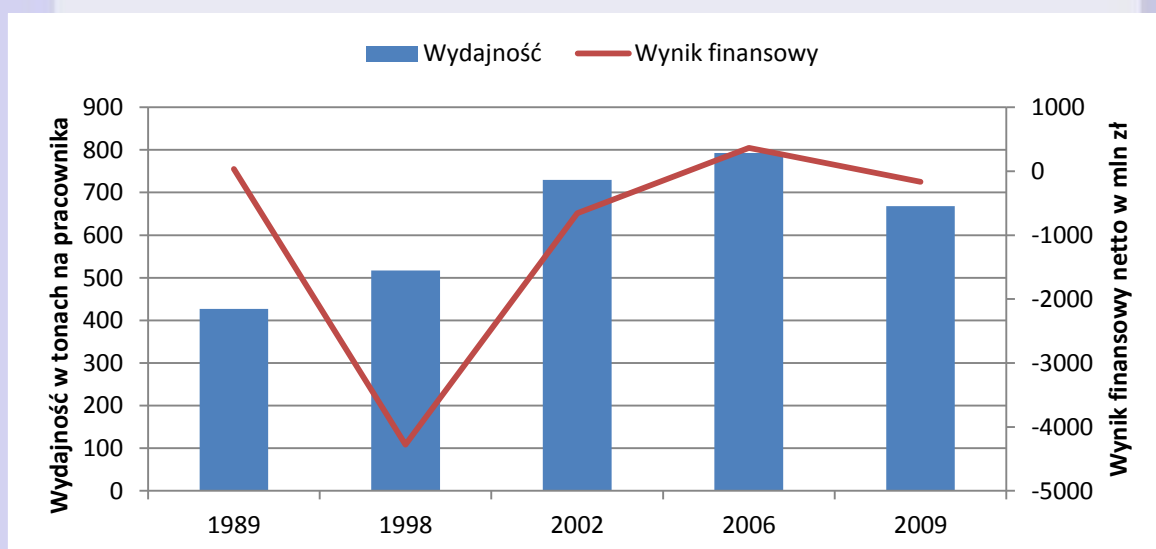
Z powyższych rządowych programów restrukturyzacyjnych najważniejsza była reforma w latach 1998 – 2002, ponieważ jako jedyna realnie redukowała przerost zatrudnienia i ograniczała liczbę czynnych kopalń.

3. Efekty restrukturyzacji górnictwa

Na osiągnięcie pozytywnych wyników na sprzedaży węgla pozwoliło przede wszystkim:

- Zwiększenie wydajności ogólnej w górnictwie z 1866 kg/pdn⁵ w roku 1990 do 3681 kg/pdn w roku 2002.⁶
- Dostosowanie produkcji i sprzedaży węgla do zapotrzebowania rynku poprzez zmniejszenie z poziomu 144,9 mln ton w roku 1990 do 100 mln ton w roku 2002. Warto zaznaczyć, że jest to zjawisko pozytywne, ponieważ po wydobywaniu, wobec braku popytu, węgiel zalegał na zwalach, bądź co gorsza, subsydiowano jego eksport. Oznaczało to, że w handlu zagranicznym zamiast zarabiać, to my płaciliśmy odbiorcom żeby tylko kupili polski węgiel – jeszcze w 1999 dopłata wynosiła średnio 13,1 zł za tonę.⁷

Wykres 2.

** W roku 1989 spółki węglowe notowały stratę na sprzedaży węgla (cena poniżej kosztów), a dodatni wynik finansowy wynikał z innych przychodów operacyjnych oraz finansowych*

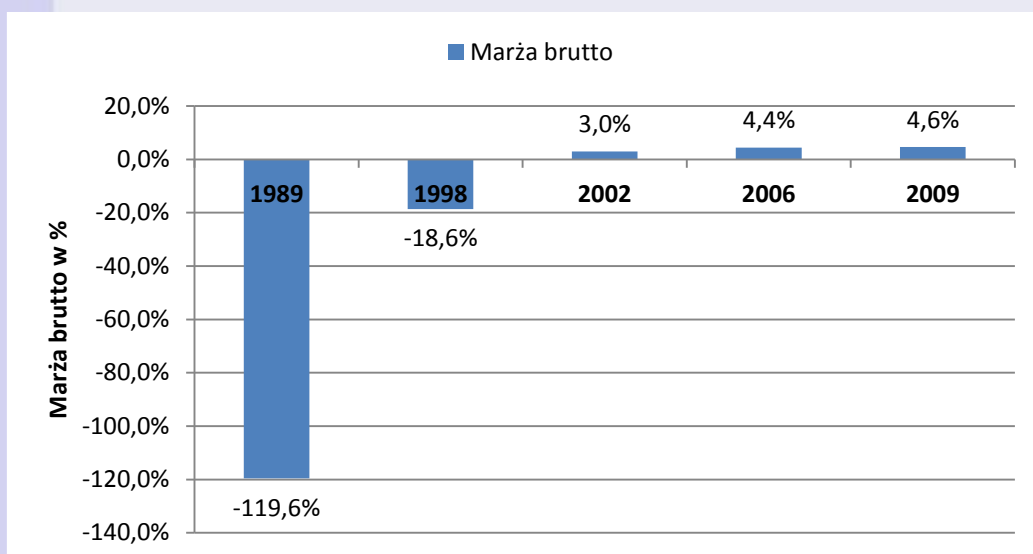
Wykres 2 :Wydajność i wyniki finansowe kopalni węgla kamiennego w Polsce w latach 1989 - 2009
Źródło: Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, Górnictwo i Geoinżynieria, Rok 34, Zeszyt 3

⁵ kg/pdn - średnia wydobyta ilość węgla handlowego, przypadająca dziennie na jednego zatrudnionego w kopalniach

⁶ Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, Górnictwo i Geoinżynieria, Rok 34, Zeszyt 3

⁷ Ewa Czerwińska, Restrukturyzacja Węgla Kamiennego w Polsce, Kancelaria Sejmu – Biuro Studiów i Ekspertyz

Wykres 3.

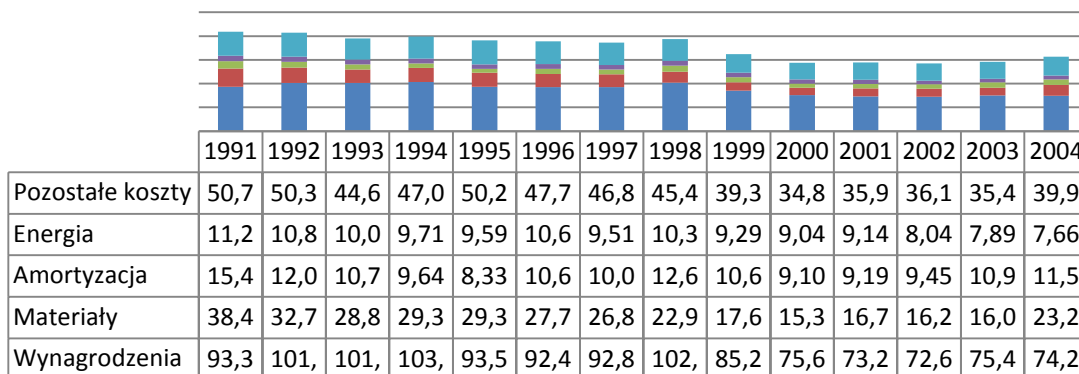

Wykres 3 :Marże brutto kopalni węgla kamiennego w Polsce w latach 1989 -2009
Źródło: obliczenia własne na podstawie „ Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej”, Górnictwo i Geoinżynieria, Rok 34, Zeszyt 3

Wykres 4.

Części składowe kosztów wydobycia węgla (w zł na tonę)

■ Wynagrodzenia ■ Materiały ■ Amortyzacja ■ Energia ■ Pozostałe koszty

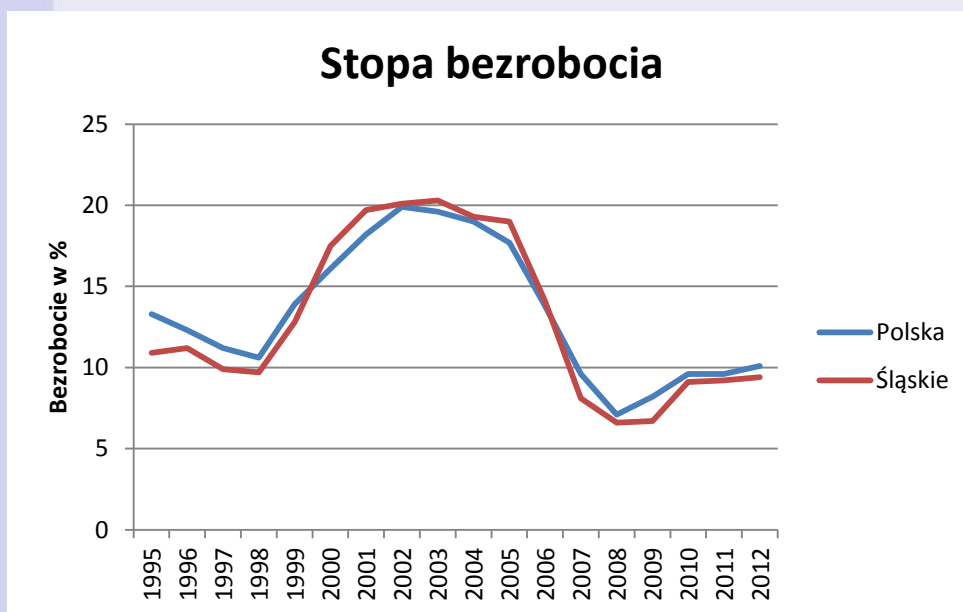
Wykres 4 :Części składowe kosztów wydobycia węgla w kopalniach węgla kamiennego w Polsce w latach 1991-2004
Źródło: Lidia Gawlik, Koszty produkcji węgla w procesach restrukturyzacji górnictwa kamiennego, Gospodarka Surowcami Mineralnymi, Tom 2, Rok 2006

Warto też zwrócić uwagę, że reformy wraz z późniejszą prywatyzacją pozwoliły na powstanie notujących sukcesy spółek węglowych takich jak Jastrzębska Spółka Węglowa (wejście na GPW w 2011) i Bogdanka (wejście na GPW w 2009 roku, pełna prywatyzacja w 2010 roku). W Polsce zaczynają się też pojawiać prywatni inwestorzy zainteresowani rozwojem nowych kopalń (Silesia oraz New World Resources). Jedynie Kompania Węglowa oraz Katowicki Holding Węglowy, które pozostały w rękach Skarbu Państwa, mają

problemy z efektywnością i rentownością, co pokazane zostało w dalszej części tekstu.

Znacząca redukcja zatrudnienia w górnictwie, wbrew powszechnym obawom, nie doprowadziła do katastrofy w regionie śląsko-dąbrowskim. Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują na to, że chociaż w okresie od 2000 do 2002 bezrobocie było nieznacznie większe od średniej dla całego kraju, to w ciągu paru lat od rozpoczęcia restrukturyzacji ten trend się odwrócił.⁸ Po zakończeniu restrukturyzacji województwo śląskie wytwarzało 13,5% PKB Polski, wobec 15,1% w 1995. **Dane te wskazują na to, że znacząca redukcja zatrudnienia w górnictwie nie spowodowała ani zapaści na rynku pracy, ani gospodarki lokalnej.** Siła robocza została wchłonięta do innych sektorów, a gospodarka na Śląsku w krótkim czasie dostosowała się do nowych warunków ekonomicznych.

Wykres 5.

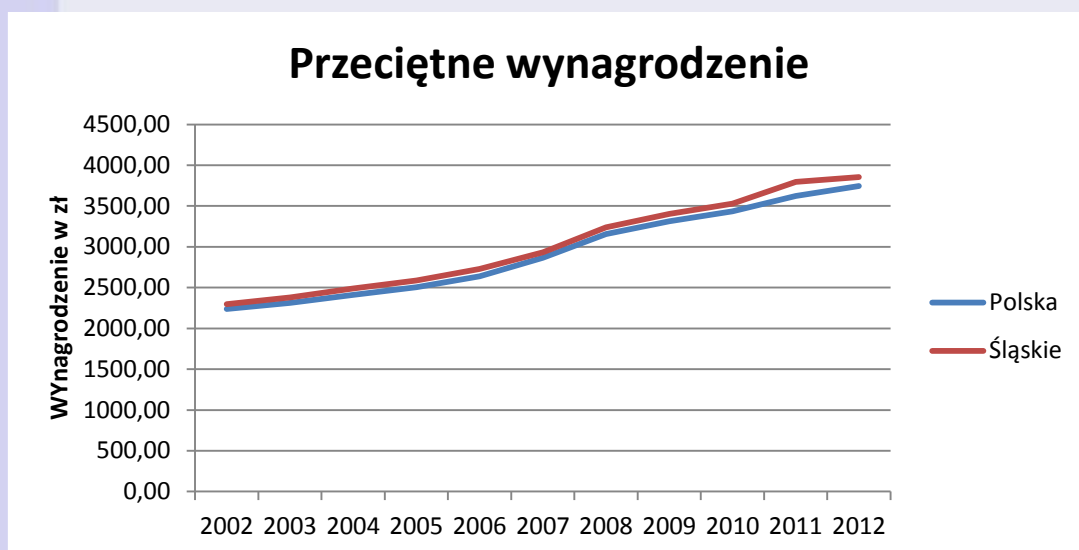
Wykres 5 :Stopa bezrobocia w Polsce oraz województwie śląskim w latach 1995 – 2012,
Źródło : GUS

Co więcej, także przeciętne wynagrodzenie w województwie śląskim od 2002 do teraz utrzymuje się na poziomie wyższym niż średnia dla całego kraju⁹, co wraz z danymi odnośnie zatrudnienia wskazuje na to, że sytuacja ekonomiczna mieszkańców regionu w toku procesów restrukturyzacyjnych nie zmieniła się znacząco względem sytuacji w innych województwach. W związku z tym niezasadne są obawy, że gwałtowne redukcje zatrudnienia w górnictwie będą szkodliwe dla całego Śląska i Zagłębia.

⁸ Dane : GUS

⁹ Dane : GUS

Wykres 6.

Wykres 6 : Przeciętne wynagrodzenie w Polsce oraz województwie Śląskim w latach 1995 – 2012,
Źródło : GUS

Jednakże, od 2006 roku – czyli wraz z pierwszym rokiem w którym wynik górnictwa netto był dodatni - proces restrukturyzacji w państwowych spółkach został zahamowany. W efekcie nastąpiło ponowne pogorszenie efektywności wydobywania (z 793 t/pracownika w 2006 do obecnych 693 t/pracownika)¹⁰, a wynik netto górnictwa ponownie jest ujemny. Ze względu na niezdolność do efektywnego prowadzenia wydobywania i złe wyniki finansowe Kompania Węglowa zmuszona była opierać się na pomocy publicznej (w latach 2003-2011 uzyskała 6,23 miliardów złotych w ramach pomocy publicznej).¹¹

4. Pomoc publiczna dla górnictwa

Łączna wsparcie dla górnictwa węglowej od momentu transformacji, czyli w latach 1990 – 2012 szacuje się na 136 mld złotych¹², przy czym warto zauważyć, że sektor w dalszym ciągu jest dotowany.¹³ W latach 2006-2010 górnictwo zasilono kwotą 2,7 mld złotych, w tym 2,4 mld to dotacje Ministerstwa Gospodarki.¹⁴

W ciągu całej dekady największe wsparcie dla górnictwa (34 proc. ogólnej wartości pomocy) popłynęło ze strony Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który umorzył zobowiązania publicznoprawne spółek górniczych – przy czym

¹⁰ Henryk Paszcza, Procesy restrukturyzacyjne w polskim górnictwie węgla kamiennego w aspekcie zrealizowanych przemian i zmiany bazy zasobowej, Górnictwo i Geoinżynieria, Rok 34, Zeszyt 3

¹¹ http://bip.kwsa.pl/index.php?id_kat=35

¹² Kwota ta zawiera także subsydia do rent i emerytur górniczych

¹³ „Ukryty rachunek za węgiel”, Warszawski Instytut Studiów Ekonomicznych <http://www.wise-institute.org.pl/pl/aktualnosci.php?news=83&wid=1&wai=&year=>

¹⁴ Krzysztof Rutkiewicz, Pomoc publiczna na restrukturyzację węgla kamiennego w świetle polityki konkurencji w UE w latach 2002 – 2010, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

umorzenie to miało zastosowanie jedynie do spółek Skarbu Państwa.¹⁵ Nie dość, że górnicy i tak objęci są przywilejami emerytalnymi, OECD szacuje, że rząd już od roku 1982 umarzał składki za ubezpieczenia społeczne bądź odraczał terminy ich płatności.¹⁶

Drugie największe co do wartości dotacje zostały przyznane przez Ministerstwo Gospodarki, w łącznej kwocie 5,8 mld złotych (23 proc. ogółu). Średniorocznie resort przyznawał w latach 2006 – 2010 650 mln złotych dotacji. Została ona przeznaczona na restrukturyzację zatrudnienia (43 proc.), likwidację kopalń (33 proc.), naprawę szkód górniczych (6 proc.) i wypłaty ekwiwalentów pieniężnych z tytułu prawa do bezpłatnego węgla (15 proc.).¹⁷ Warto zwrócić też uwagę na dokapitalizowanie Kompanii Węglowej przez Ministerstwo Skarbu Państwa kwotą 0,9 mld w 2004 roku, bez których Spółka już wtedy utraciłaby płynność.¹⁸ Kompania Węglowa otrzymywała ponadto akcje innych spółek Skarbu Państwa, pod zastaw na kredyt lub w celu sprzedaży na giełdzie w celu uniknięcia bankructwa.^{19 20}

Pomoc publiczna dla górnictwa w latach 2002-2010 (bez subsydiów do emerytur i rent górniczych)		
<i>Kwoty w mln złotych</i>	W latach 2002-2010	W tym w latach 2006-2010
Minister Gospodarki	5 845	2 468
Minister Skarbu Państwa	900	0
Minister Finansów	268	0
Prezes ZUS	8 493	225
Prezes PFRON	735	2
Prezydenci, burmistrzowie oraz wójtowie	1 918	4
Marszałkowie województw	218	11
Starostowie powiatów	27	0
Urzędy skarbowe i celne	4 056	5
Minister Środowiska	1 583	0
Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska	908	0
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	79	26
Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych	58	0
Razem	25 088	2 741

Źródło: Krzysztof Rutkiewicz, *Pomoc publiczna na restrukturyzację węgla kamiennego w świetle polityki konkurencji w UE w latach 2002 – 2010*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

¹⁵ http://orka.sejm.gov.pl/proc2.nsf/ustawy/2465_u.htm

¹⁶ http://www.oecd.org/site/tadffss/POLAND_PL.pdf

¹⁷ http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/24_K.Rutkiewicz__Pomoc_publiczna_na_restrukturyzacje....pdf

¹⁸ <http://serwisy.gazeta.pl/wyborcza/1,34513,1513885.html>

¹⁹ <http://www.parkiet.com/artykul/358099.html?print=tak>

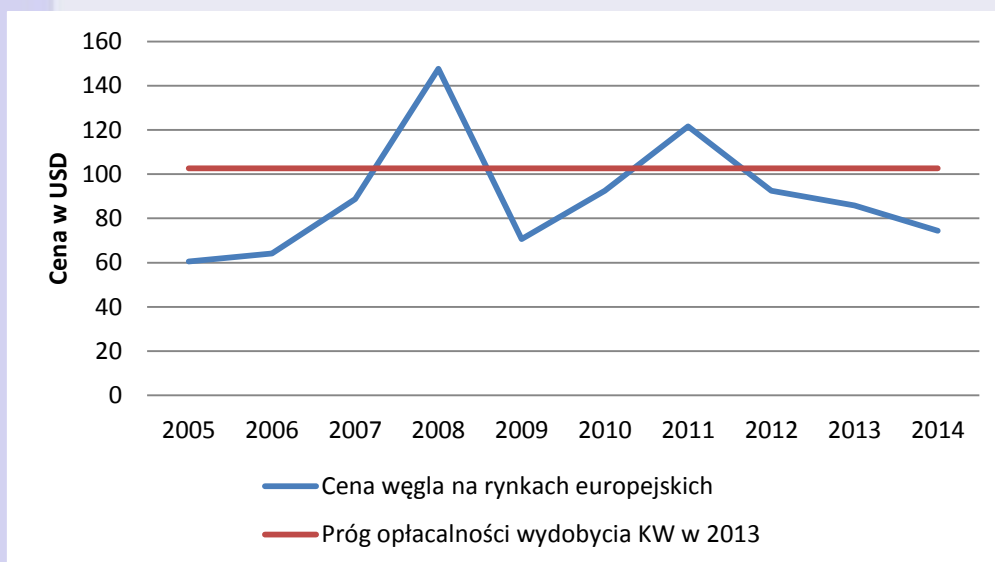
²⁰ <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/441011.html?print=tak&p=0>

Dla porównania skali pomocy publicznej warto zauważyć, że roczne przychody górnictwa w Polsce wynosi około 22 mld złotych²¹, a średnioroczna pomoc publiczna w latach 2002 – 2010 wyniosła 2,7 mld złotych, czyli około 10% przychodów górnictwa.

5. Źródła obecnych problemów Kompanii Węglowej

Obecna sytuacja Kompanii Węglowej ma swoje źródło przede wszystkim w niskiej wydajności pracy wynikający ze spadku poziomu sprzedaży węgla i wysokiego zatrudnienia. Przez ostatnie lata była ona lekceważona ze względu na korzystną koniunkturę na rynkach światowych i rosnące ceny węgla. Jednak ostatnie spadki popytu i cen szczególnie uderzyły w Spółkę, ze względu na jej niską konkurencyjność cenową. Koszty wydobycia tony węgla raportowane przez Spółkę (297 złote, ok. 90 dolarów²² wg danych za 2013) są powyżej ceny na rynkach światowych, który w portach Amsterdam – Rotterdam – Antwerpia wynosi obecnie około 75 dolarów za tonę.^{23 24}

Wykres 7.

Wykres 8 : Porównanie cen na rynkach światowych z kosztami wydobycia w Kompanii Węglowej
Źródło : Opracowanie własne

Dlatego Kompania Węglowa w swojej obecnej sytuacji nie jest w stanie sprzedać ani bieżącej produkcji, ani zapasów nagromadzonych w ostatnim czasie (około 5 mln ton węgla²⁵, przy rocznym wydobyciu około 36,5 mln ton²⁶), ponieważ jej kontrahentom bardziej opłaca się importować węgiel z rynków światowych lub od krajowej konkurencji. Jednocześnie, ze względu na wysokie koszty produkcji

²¹ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/8155/tekst%20grudniowy%202013.pdf>, dane dla 2013 roku.

²² Restrukturyzacja Kompanii Węglowej S.A. w latach 2014 – 2020, Katowice 2013

²³ DES ARA Index, Sierpień 2014, via <https://www.globalcoal.com/>

²⁴ http://wyborcza.pl/1,91446,16700755,Gornicy_zakonczyli_protest_w_Braniewie_ws_importu.html

²⁵ <http://www.nettg.pl/news/121009/kompania-weglowa-takie-efekty-przyniosl-postoj>

²⁶ <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/973133.html>

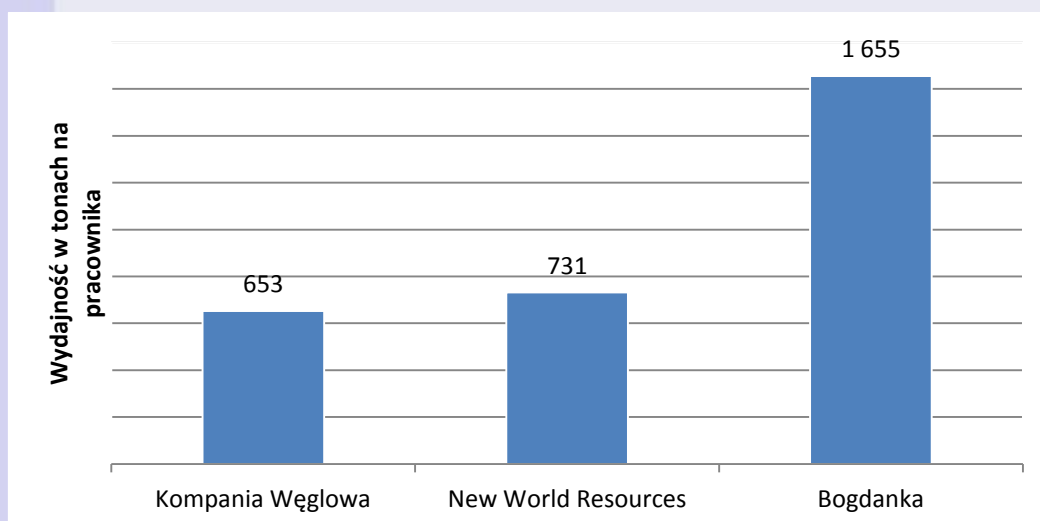
(wynikające z niskiej wydajności), Kompania Węglowa nie jest w stanie zaoferować konkurencyjnych cen.

Nie jest to jednak uniwersalny problem całego polskiego górnictwa – w 2013 roku mimo trudności na rynkach światowych Bogdanka zdołała zanotować zysk netto 329 mln złotych (rentowność netto 17,34, proc.)²⁷, a Jastrzębska Spółka Węglowa 77 mln złotych (rentowność netto 1,1 proc.).²⁸ Chociaż presja cenowa dotyka wszystkich producentów węgla, niższe koszty sprzedaży pozwalają lokalnej i światowej konkurencji dostosować się do sytuacji rynkowej, czego nie potrafi zrobić KW.

6. Niska wydajność produkcji

Powodem tak różnej kondycji Spółek są przede wszystkim różnice w efektywności i wydajności produkcji. Porównując Kompanię Węglową do innych spółek wydobywających węgiel kamienny różnice są wyraźnie widoczne. Przede wszystkim, wydobyte na jednego pracownika jest znacznie mniejsze niż w konkurencyjnej Bogdance²⁹ oraz kopalniach czeskiej New World Resources.^{30 31}

Wykres 8.

Wykres 9 : Porównanie efektywności wydobywania na pracownika w spółkach górniczych w 2012 roku
Źródło : Opracowanie własne na podstawie danych ze Spółek

O ile położona w innym regionie Bogdanka znaczną część efektywności zawdzięcza łatwiejszemu dostępowi do złóż, to porównanie do operującego w podobnych warunkach New World Resources (NWR) pokazuje, że Kompania Węglowa jest nieefektywna w stosunku do lokalnej konkurencji (wydobyte na

²⁷ Skonsolidowany raport GK LW Bogdanka za rok 2013

²⁸ Skonsolidowany raport roczny GK JSW S.A. za rok 2013

²⁹ Obliczenia własne na podstawie Skonsolidowanego raportu GK LW Bogdanka za rok 2012

³⁰ Obliczenia własne na podstawie Skonsolidowanego raportu NWL Ltd za rok 2012

³¹ Ponieważ KW nie publikuje pełnych sprawozdań z działalności, obliczenia oparto na - dane o zatrudnieniu w KW – raport Polityka 500, dane o wydobywaniu – publikacje prasowe

pracownika niższe o około 11 proc.). Rozbieżności są jeszcze bardziej widoczne w porównaniu do rynków światowych – w RPA wydajność produkcji jest bliska 3 tys. ton na pracownika³² rocznie, z kolei w Wielkiej Brytanii 1278 ton.³³ W szczególności konkurencja światowa z RPA, Australii czy Rosji, która wydobywa węgiel tanią metodą odkrywkową jest szczególnym wyzwaniem dla nieefektywnej Kompanii Węglowej.

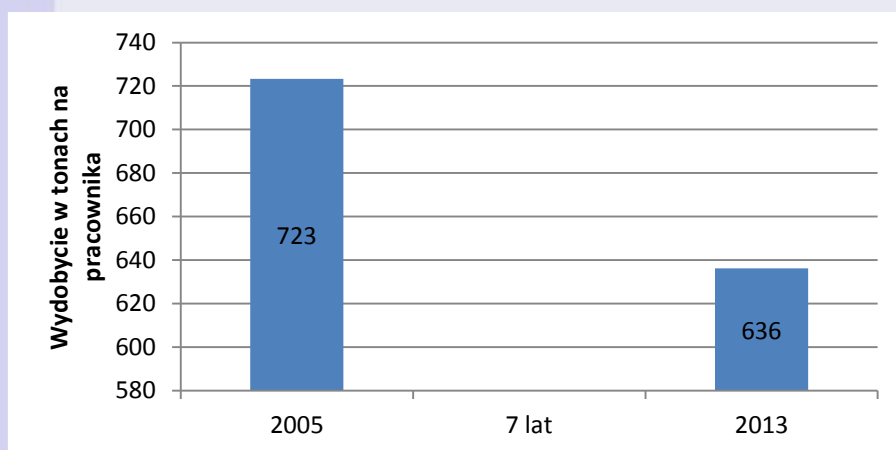
Jednak bardziej niepokojący niż względna różnica wydajności w stosunku do innych firm czy krajów (które w szczególnym przypadku górnictwa może wynikać z wielu czynników, na które nie ma się wpływu tzn. uwarunkowań geologicznych, metod wydobycia, historycznych, kosztów pracy, jakości złóż etc.) jest **ciągły spadek efektywności w sytuacji, gdy konkurencja go poprawia**. Widać to zarówno na porównania krótko-, jak i długookresowych.

Zmiana efektywności wydobycia w wybranych Polskich spółkach węglowych w latach 2011-2013			
	2011	2013	Zmiana %
Kompania Węglowa	661,17	636,16	-3,78%
Jastrzębska Spółka Węglowa	422,96	466,28	10,24%
Bogdanka	1356,82	1552,04	14,39%

Źródło : obliczenia własne na podstawie sprawozdań finansowych i komunikatów Spółek

Szczególnie porównanie długookresowe wskazuje na wagę problemu, ponieważ na przestrzeni 7 lat pomiędzy 2005 a 2013 roku KW obniżyła swoje wydobycie na pracownika o blisko 12%, pomimo postępu technologicznego.³⁴ Jest to związane m.in. z zaniechaniem działań restrukturyzacyjnych.

Wykres 10.

Wykres 10 : Porównanie efektywności wydobycia na pracownika w Kompanii Węglowej w 2005 i 2013 roku
Źródło : Opracowanie własne na podstawie danych ze Spółki

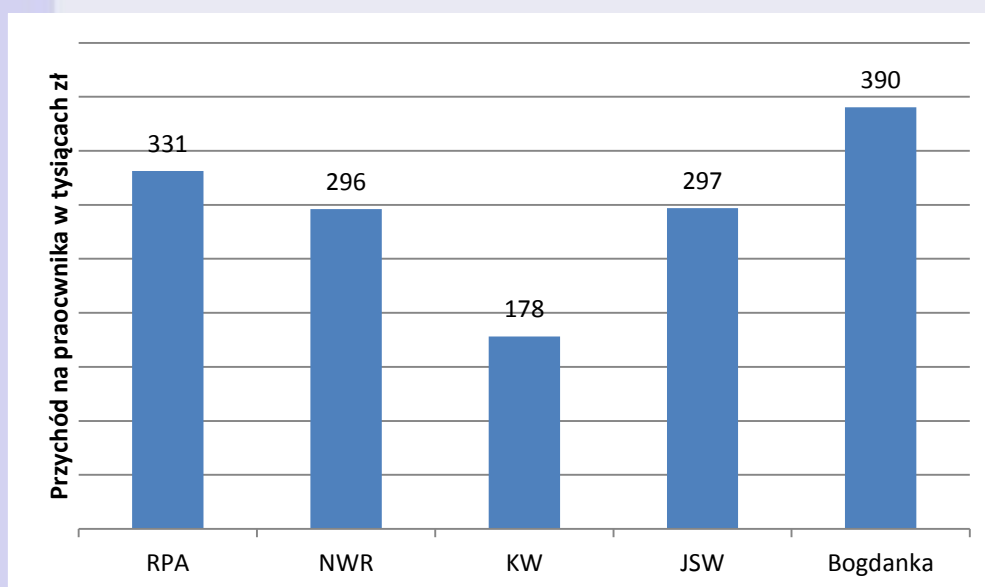
³² <http://www.bullion.org.za/documents/Chamber%20facts%20and%20figures%202013.pdf>

³³ <http://coal.decc.gov.uk/assets/coal/news%20and%20notices/licensing/CSum%202013.pdf>

³⁴ Dane o wydobyciu za 2005 z raportu KW S.A. „Dialog społeczny -negocjacje wynagrodzeń w Kompanii Węglowej S.A”, <http://wynagrodzenia.pl/prezentacje/dialog.pdf>

Znaczące różnice w wynikach spółek węglowych widać także przy analizie przychodu na jednego pracownika, gdzie w zarówno w porównaniu do podmiotów krajowych, jak i zagranicznych ta różnica sięga nawet 200 tysięcy złotych (Kompania Węglowa i Bogdanka).³⁵ W części ten efekt wynika z różnic w charakterystyce wydobywanego węgla oraz aspektów geologicznych, jednak wpływ na niego ma również nieefektywność produkcji. Niski przychód na pracownika oznacza, że choć Kompania Węglowa jest największym producentem węgla w regionie, swoje wyniki produkcyjne osiąga wysokim nakładem pracy i zasobów.

Wykres 11.

Wykres 11 : Porównanie efektywności wydobywania jako przychodu na pracownika w spółkach górniczych
Źródło : Opracowanie własne na podstawie danych ze Spółek oraz raportu izby górniczej RPA

Dane Kompanii Węglowej wskazują na to, że tylko trzy spośród piętnastu kopalni wchodzących w skład Kompanii przynosi zyski. Pozostałe, według danych za dwa kwartały 2014 roku, mają zbyt duże koszty aby przynosić pozytywny wynik na sprzedaży węgla. Według audytu firmy Roland Berger, przeprowadzonego na zlecenie spółek węglowych – Kompanii Węglowej, Katowickim Holdingu Węglowym i Jastrzębskiej Spółce Węglowej – nie wykorzystują one optymalnie swoich zasobów, przez co realnie korzystają tylko z 60 proc. swojego potencjału. W opinii firmy doradczej, pomogłaby zmiana struktury wydobywania, dzięki czemu najlepsze kopalnie o najniższych kosztach mogłyby zwiększyć wydobywanie. Wiązałoby się to jednak z zakończeniem wydobywania w kopalniach, gdzie eksploatacja jest nierentowna - także ze względów geologicznych. Dzięki takiej restrukturyzacji struktury wydobywania, w

³⁵ Obliczenia na podstawie sprawozdań finansowych Spółek

opinii firmy Roland Berger, Kompania Węglowa mogłaby konkurować kosztowo nawet z Bogdanką.³⁶

Wyniki ekonomiczno-finansowe kopalń KW S.A. w okresie I-VI 2014 r.³⁷

		Koszt sprzedaży		Wynik na sprzedaży węgla		Stan zatrudnienia	Wynik netto
		zł/t	zł/GJ	zł/t	zł/GJ	osób	mln zł
1	KWK Marcel	214,16	7,69	74,07	2,66	3181	98,10
2	KWK Piast	263,96	11,71	15,97	0,71	5544	26,80
3	KWK Ziemowit	237,53	11,58	9,62	0,47	4228	13,20
4	KWK Chwałowice	269,97	11,74	-12,46	-0,54	3135	-14,50
5	KWK Bielszowice	301,72	10,98	-30,57	-1,11	3419	-33,60
6	KWK Knurów - Szczygłowice	302,88	11,82	-28,91	-1,13	5649	-35,70
7	KWK Jankowice	275,84	11,35	-35,00	-1,44	3536	-43,40
8	KWK Rydułtowy - Anna	292,98	11,43	-41,49	-1,62	3578	-43,70
9	KWK Halemba - Wirek	306,25	11,58	-46,77	-1,77	3302	-41,50
10	KWK Bolesław Śmiały	260,88	11,96	-50,57	-2,32	1615	-31,00
11	KWK Pokój	310,01	13,68	-82,26	-3,63	1931	-50,10
12	KWK Bobrek - Centrum	365,25	15,47	-100,96	-4,28	3110	-74,70
13	KWK Piekary	445,49	20,01	-138,71	-6,23	1531	-33,20
14	KWK Sośnica-Makoszowy	423,68	18,39	-195,78	-8,50	4585	-175,30
15	KWK Brzeszcze	429,06	22,86	-247,23	-13,17	2247	-84,40

³⁶ <http://www.rolandberger.pl/news/2014-01-16-gornictwo.html>

³⁷ <http://mlodygornik.natemat.pl/>

7. Import węgla do Polski

Polska importowała w 2013 roku około 10,8 mln ton węgla, przy sprzedaży 76 mln ton³⁸. Warto przy tym pamiętać, że z tej puli wyeksportowaliśmy około 9,5 ton, głównie do Niemiec³⁹, a stan zapasów wyniósł 6,4 mln ton⁴⁰. Węgiel importujemy głównie z Rosji (60%), Czech (19%) i USA (5%).

W debacie publicznej pojawił się argument, że to konkurencja ze strony importowanego węgla powoduje kłopoty ze sprzedażą polskiego węgla i w efekcie pogłębia problemy KW. Ponadto, przedstawiciele rządu i niektórzy politycy opozycji (jak Mariusz Błaszczak z PiS czy Leszek Miller z SLD)⁴¹ postulowali wprowadzenie zakazu importu węgla z Rosji. O ewentualnym ograniczeniu importu mówił m.in. Tomasz Tomczykiewicz (PO)⁴².

Należy zauważyć, że węgiel z Rosji stanowi tylko 8 proc. zużycia w skali kraju. Ponadto, jego odbiorcy znajdują się głównie w północnych regionach kraju, gdzie transport ze Śląska jest nieopłacalny.⁴³ Dlatego węgiel z Rosji ma ograniczony wpływ na obecną sytuację Kompanii Węglowej, co potwierdzają także niezależne badania firmy Roland Berger zlecone przez KW⁴⁴ oraz wypowiedzi jej zarządu Kompanii z poprzednich lat.⁴⁵ Głównym problemem państwowej Kompanii jest bowiem niska efektywność wydobycia oraz wysokie koszty, które powodują, że ceny węgla z KW są powyżej cen na rynkach światowych.

Warto też zwrócić uwagę, że transport węgla ma znaczący wpływ na ostateczne ceny.⁴⁶ Koszty przewozu mogą bowiem zwiększyć cenę węgla nawet o 30 proc. na trasie 250 km (odległość Katowice-Warszawa) i 50 proc. na dystansie 500 km (Katowice-Gdańsk).⁴⁷ Dlatego dla odbiorców na północy krajów o wiele bardziej opłacalny jest zakup węgla dostarczony do portów morskich bądź przejść granicznych z Rosją i Białorusią.⁴⁸ Zasięg transportu węgla krajowego to statystycznie 160 km, podczas gdy importowanego to 184 km od granic i portów.⁴⁹ Kopalnie na Śląsku eksportują za to duże ilości węgla (4,9 mln ton) do bliskich geograficznie Niemiec i Czech.⁵⁰

³⁸ <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1091544.html>

³⁹ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/8155/tekst%20grudniowy%202013.pdf>

⁴⁰ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/8155/tekst%20grudniowy%202013.pdf>

⁴¹ <http://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/467088,pis-apeluje-do-premiera-donalda-tuska-chce-embargana-rosyjski-wegiel.html>

⁴² <http://tvn24bis.pl/informacje,187/wiceminister-sprowadzany-do-polski-wegiel-bedzie-musial-spelniac-wyzsze-wymagania,463452.html>

⁴³ <http://www.rolandberger.pl/news/2014-01-16-gornictwo.html>

⁴⁴ <http://www.rolandberger.pl/news/2014-01-16-gornictwo.html>

⁴⁵ <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/74017.html>

⁴⁶ <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1069296.html>

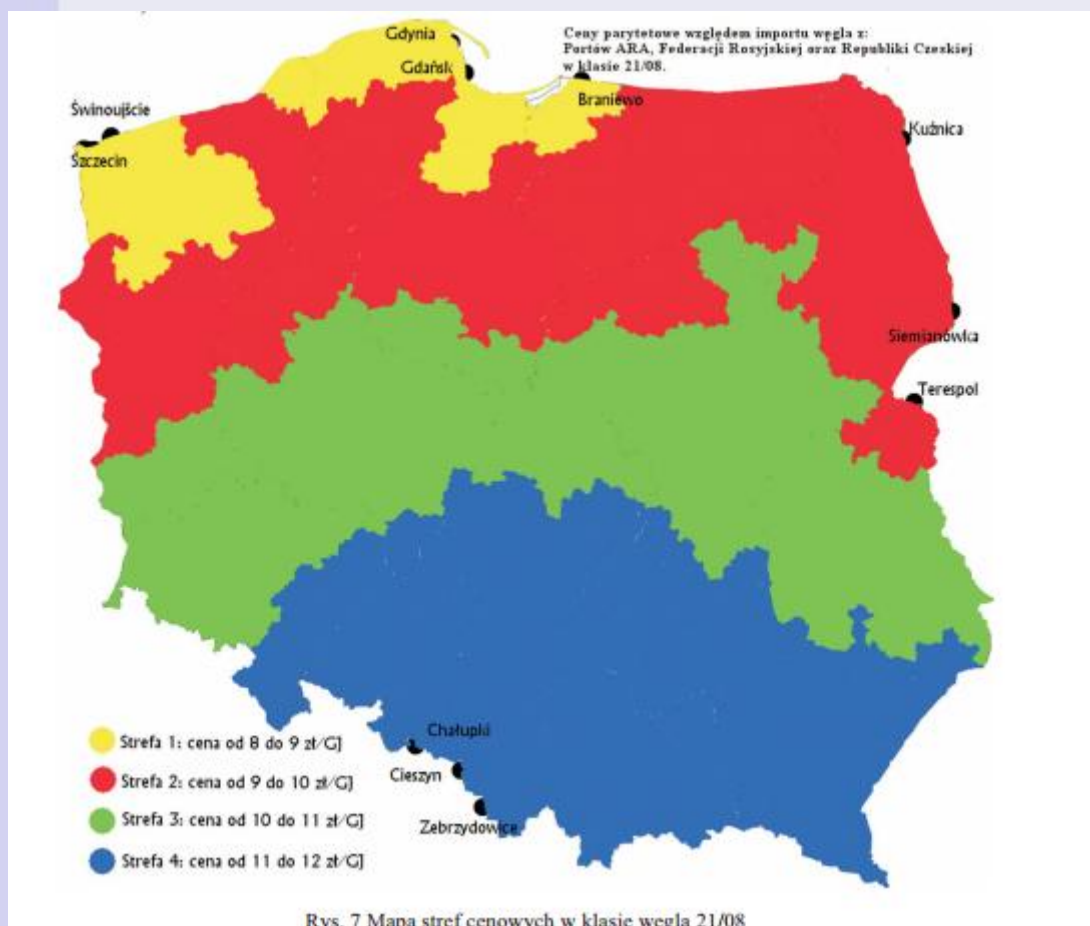
⁴⁷ Obliczenia na podstawie danych KW i https://www.min-pan.krakow.pl/se/publikacje/12_02ks_pg_z.pdf

⁴⁸ <http://www.ekonomia.rp.pl/artykul/1069296.html>

⁴⁹ <https://www.min-pan.krakow.pl/Wydawnictwa/PE164/09-IV-art-21-stala-szlugaj.pdf>

⁵⁰ <http://www.mg.gov.pl/files/upload/8155/tekst%20grudniowy%202013.pdf>

W pracy „Konkurencyjność cen polskiego węgla na rynku krajowym” Tomasz Huzarewicz, Krystyna Włodarczyk i Iwona Krawczoska⁵¹ oszacowali strefowe ceny parytetowe, czyli ceny które musiałyby zaproponować śląskie kopalnie aby być konkurencyjnym w danej lokalizacji. Biorąc pod uwagę, że tylko jedna kopalnia w Kompanii Węglowej ma ceny sprzedaży poniżej 11 złotych⁵², okazuje się, że KW nie jest w stanie zaspokajać popytu krajowego poza południowymi regionami Polski, co ma wpływ na wielkość niesprzedanych zapasów węgla.

Dlatego nie należy postrzegać importu węgla jako zagrożenia dla naszego kraju, a raczej przeciwnie, jako szansę na tańszą energię. Należy brać pod uwagę, że podobnie jak śląskiego węgla nie opłaca się transportować do północnych regionów, tak samo węgla rosyjskiego przywiezionego do portów morskich nie będzie opłacać się przewieźć na Śląsk. Potwierdza to audyt firmy Roland Berger, w ocenie której znaczenie importu węgla dla kondycji górnictwa bywa demonizowane, ponieważ jest on popularny tam, gdzie węgiel z polskich kopalń jest nieopłacalny. Dodatkowo, eksperci tej firmy potwierdzają, że odpowiednio zrestrukturyzowane polskie górnictwo miałoby szanse odzyskać utracony rynek.

53

⁵¹ http://www.min-pan.krakow.pl/se/pelne_teksty27/k27_mk/k27mk_huzarewicz-i-inni_z.pdf

⁵² Patrz – wyniki finansowe poszczególnych kopalni w tabeli wcześniej.

⁵³ <http://www.rolandberger.pl/news/2014-01-16-gornictwo.html>

Według szacunków Forum Obywatelskiego Rozwoju przymusowe zastąpienie importu węglem krajowym wymusiłoby dodatkowe koszty transportu w wysokości około 400 mln złotych. Ponadto, konsumenci dodatkowo zapłacą 200 mln z tytułu konieczności pokrycia wyższych kosztów wydobycia Kompanii Węglowej⁵⁴. Dlatego należy liczyć się z tym, że ograniczenie eksportu spowoduje wzrost kosztów o 600 mln zł dla odbiorców z północnych regionów Polski. Szacunki uwzględniają różnice w jakości i kaloryczności węgla i są oparte na oficjalnych danych dot. wydobycia KW oraz statystyk handlu węglem. Powyższa kwota nie uwzględnia strat dla całej gospodarki, które wynikałyby ze zmniejszenia jej konkurencyjności na skutek wzrostu cen energii.

Warto przy tym zwrócić uwagę, że ze względu na koszty transportu także śląskim spółkom węglowym o wiele bardziej opłaca się szukać odbiorców w bliższych geograficznie krajach (jak np. Niemcy, które już teraz są głównym klientem importowym) niż przewozić węgiel na północ. Nie jest też powiedziane, że w warunkach gospodarki wolnorynkowej embargo na węgiel rosyjski spowoduje, że odbiorcy zaczną kupować węgiel śląski. Można się spodziewać, że odbiorcy z północy dalej będą wybierać węgiel importowany przez porty bałtyckie. Niskie koszty frachtu morskiego powodują, że drogą morską węgiel opłaca się przewozić nawet na bardzo duże odległości. W efekcie, węgiel rosyjski może zostać zastąpiony nie przez węgiel śląski, ale z RPA lub Australii, skąd już importujemy.⁵⁵⁵⁶⁵⁷⁵⁸

8. Podsumowanie

Przedstawione dane pokazują, że głównym problemem państwowej Kompanii Węglowej jest pogłębiająca się nieefektywność, przez co aż 12 z 15 kopalni jest nierentowna. Porównanie z konkurencją pokazuje, że szczególnie niskie jest wydobycie i przychód na jednego pracownika, co może wskazywać na przerost zatrudnienia albo jego nieefektywne wykorzystywanie. Należy pamiętać, że część problemów z efektywnością wynika z aspektów geologicznych polskich kopalni. Jednak szczególnie niepokojący jest trend spadkowy wskaźników efektywności - wydobycie na pracownika spadło o 12 proc. w ciągu siedmiu lat mimo postępu technologicznego. Świadczy to o tym, że nadzór i zarząd na kopalnię jest niewłaściwy, a tej państwowej spółce brakuje działań optymalizacyjnych i niezbędnej restrukturyzacji.

Ponieważ zakup węgla z Kompanii Węglowej stał się dla wielu odbiorców nieopłacalny z powodu niskiej efektywności KW, odwracają się oni do dostawców zagranicznych. Import jest szczególnie ważny dla konsumentów z

⁵⁴ Obliczenia własne na podstawie danych rynku węgla z 2013 - indeksów węgla FOB Porty Bałtyckie, kursu USD z 31.12.2013, danych EUROSTAT, danych Kompanii Węglowych oraz „Analiza kosztów transportu w cenie węgla dla energetyki”, dr inż. Katarzyna Stala-Szlugaj, Przegląd Górniczy 2012

⁵⁵ <http://www.meeri.pl/Wydawnictwa/GSM293/olkuski.pdf>

⁵⁶ <http://biznes.trojmiasto.pl/Gigant-z-weglem-w-gdyskim-porcie-n56651.html>

⁵⁷ <http://www.nettg.pl/news/120138/wegiel-kto-kupil-rekordowy-fracht-z-chinskiego-masowca>

⁵⁸ http://gornictwo.wnp.pl/dobry-biznes-czyli-handel-weglem-z-importu,216965_1_0_0.html

północnych regionów Polski ze względu na koszty transportu kolejowego ze Śląska. Proponowane ograniczenie importu węgla spowoduje dodatkowy koszt w wysokości 600 mln zł po stronie dotychczasowych odbiorców węgla rosyjskiego.

Kompania Węglowa aby odzyskać konkurencyjność musi przejść głęboką restrukturyzację. Niestety, zamiast zmian można zauważyć notoryczne przedkładanie kalkulacji politycznych nad interes ekonomiczny spółek węglowych. Tymczasem, dotychczasowe doświadczenia płynące z reform w górnictwie pokazują, że zdecydowane reformy odnoszą skutek, a jednocześnie nie powodują znaczących szkód dla regionu. Co więcej, biorąc pod uwagę dotychczasowe olbrzymie koszty pomocy publicznej dla górnictwa i jej nikłe efekty należy pamiętać, że pieniądze te mogły być lepiej spożytkowane. A biorąc pod uwagę obecną sytuację na rynku węglowym, bez działań restrukturyzacyjnych bankructwo Kompanii Węglowej będzie tylko kwestią czasu.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Pomóż nam chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym.

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wytężonego i skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, poprzyj nasze działania swoim darem pieniężnym. Twój dar umożliwia nam działalność oraz potwierdza słuszność i skuteczność naszego wysiłku.

Każda darowizna jest dla nas ważna. Potrzebujemy zwłaszcza regularnego wsparcia. Zachęcamy do dokonywania nawet niewielkich, lecz regularnych wpłat.

Już dziś pomóż nam chronić wolność - obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju - FOR
Al. J. Ch. Szucha 2/4 lok. 20
00-582 Warszawa

Kontakt

tel. +48 22 628 85 11, +48 691 232 994
e-mail: info@for.org.pl
www.for.org.pl

Kontakt do autora:

Hubert Guzera
e-mail: hubert.guzera@for.org.pl

Dołącz do nas: facebook.com/FundacjaFOR